

CZÉBELY LAJOS

VÁGYAK ELTÖRLÉSE

2011 augusztusának második felében, nem jegyeztem meg pontosan, melyik napon, leemeltem egyik kedvenc Kosztolányi-kötetemet a polcról, pontosabban az *Európai képeskönyv* címűt. Ha én Kosztolányihoz menekülök, annak komoly oka van. Mikor megoldhatatlannak tűnően összetorlódnak a tennivalók, vagy ha gondjaimból semmilyen kilátás nem dereng a láthatáron, akkor szoktam kedvenc íróimhoz fordulni segítségért. Arra pontosan emlékszem azonban, hogy akkor is elegendő okom volt rá. Nem csupán az, hogy tanítványaim esélyei a felsőfokú végzettség megszerzésére jócskán megcsappantak az új ukrainai érettségi törvények miatt, hanem hogy ez magával hozta egy, az ifjúkoromból ismerős, sőt azt is mondhatom, egész életemet idegesítően végigkísérő jelenségnek a rossz hangulatát. Ez a jelenség nem más, mint a magyar anyanyelvű tanulók átvándorlása az ukrán tannyelvű (vagy annak idején az orosz) iskolákba. Felelőségem is, (alsós tanítónő, s az idén az első osztályt kell, hogy beiskolázza) nyugtalan. Az a kérdés izgatja, lesz-e elegendő kisdiák ahhoz, hogy a viski magyar iskolában két első osztály induljon. Már hetek óta érdeklődünk a jövődébéli kis elsősök iránt. Közben óva int engem attól, hogy valakit rábeszéljek a magyar iskolára, maga sem teszi, mert „megverte azt a Jóisten, ha egy magyar szülőt arra kell agitálni, hogy magyar iskolába adja gyermekét” – mondja. Igaza van. Lássuk, mi lesz ennek a vége! Természetesen nem nyugszom meg. Arra gondolok, hogy mióta eszemet tudom, sohasem mentek simán a dolgok, a felvételizés időszaka közeledtével évről évre jelentkeztek a problémák: engedik-e tanulóinkat magyar nyelven felvételizni, ha szerencsésebb esetben igen, akkor kérvényezni kell külön minden jelentkezőnek, vagy netalán törvénybe van iktatva, és automatikusan megillet ez a jog minden magyar iskolát végző diákot. Több mint hat és fél évtized nem volt elég, hogy megnyugtatóan elrendezzék a magyar nyelvhasználat ügyét Kárpátalján.

Ezért a Kosztolányi-könyv, amit véletlenül nyitottam ki a 170. oldalon a *Magyar-óra a berlini egyetemen* című írásnál, amely először a *Pesti Hírlap*ban jelent meg épp nyolcvan éve (pontosabban 1931. augusztus 23-án). Az írás arról szól, hogy a berlini egyetem magyar intézete ingyenes magyar nyelvtanfolyamot szervezett, amelyre több mint ötszáz német ajkú

ember jelentkezett. Az író elámult ezen, valamint a tanulók igyekezetén, és erre a következtetésre jutott: „... ezek a hívő, áhítatos lelkek nem a magyar nyelvet tanulmányozzák, hanem engem, aki magam vagyok ez a nyelv... Alázat tölt el.” Ezt olvasva arra gondoltam, hogy ilyen alázat kellene, hogy eltöltsön minden embert, akinek nyelvét tanulják, akkor talán könnyebben menne a nyelvtanulás is.

***

De nem ezért való ez az írás. Amint vissza akartam tenni helyére a könyvet, kihullott belőle egy kétrét hajtogatott A4-es lap, azaz amint utóbb kiderült: kettő. Fénymásolatukat mellékelem, a szövegek magyar fordítása megírásuk sorrendjében itt következik:

*SZKP KB-nak /a XXIV pártkongresszust
előkészítő bizottságnak/
Másolat: az UKP KB-nak, az SZSZKSZ és
USZSZK Felső- és Középfokú
Oktatásügye minisztereinek*

Az Ungvári Állami Egyetem rektora 1971. február 24-én kelt parancsával Fodó Sándor Lajosovicsot, a magyar nyelv és irodalom tanszék előadóját elbocsátotta állásából.

Mi, a filológiai fakultás magyar, ukrán és orosz szakos diákjai Fodó Sándor Lajosovicsot jó pedagógusnak és előadónak, kitűnő közösségi embernek ismerjük, aki nagy tekintélynek örvend a diákok körében.

Sándor Lajosovics számunkra az ügy áldozatkész szolgálatának példája, aki nem nézve személyes érdekeit, erejét és idejét nem kímélve dolgozott a rábízott feladatok eredményes elvégzéséért.

Sándor Lajosovics arra tanított, hogy becsületesek legyünk, szívünkön viseljük ügyeinket, az internacionalizmus, a barátság és testvériség szellemében nevelt minket, ezért megérdemelten szerették és tisztelték a fakultás nemcsak magyar, de ukrán és orosz szakos diákjai is.

Meg vagyunk győződve arról, hogy Fodó Sándor Lajosovics a szóbeszéd és valami gonosz félreértés áldozata. Nem értjük, mért titkolja előlünk az egyetem vezetősége a Sándor Lajosovics elbocsátásával kapcsolatos tényeket. Hiába kértük már többször is, hogy nyílt pártgyűlésen tisztázzuk az ügyet, mindez nem történt meg a mai napig.

Drága elvtársak!

Nagyon kérjük Önöket, segítsenek az ügyet tisztázni, és eljutni addig a pontig, hogy az igazság diadalmaskodjon, mert akkor – s ebben biztosak vagyunk – őt visszahelyezik munkakörébe.

Az UÁE filológiai fakultásának diákjai:

Aláíráások: Ágnesz Nyina, Lőrinc Hajnalka, Szabó Éva, Tóth István, Kósa Mária, Herceg Ákos, Sari József, Dóri Anasztázia, Kis Zoltán, Fábián László, Bacai Magda, Csellovszki Mária, Fülöp Anikó, Tuba Ernő, Demes László, Morvai Ildikó, Zseliczki József, Hánka Sándor, Fábián Magda, Komári Árpád, Úr Erzsébet, Balla József, Zloczki Jutka, Nagy Ildikó, Gajdos Mária, Galló Júlia, Janotti Mária, Komárnicki Kamilla, Andor Ágnes, Kristofori Olga, Szántó Erzsébet, Orémusz Erzsébet, Bakura Sándor, Füzesi Balázs, Czébely Lajos-Barna, Móricz Kálmán, Fodor Géza, Zombori Magda, Sárközi Judit, Lebovics Zsuzsa, Tóth Erzsébet, Homoki Éva, Szanyi Katalin, Iván Ibolya, Varga Etelka, Keselja Dmitro, Penzenstadler Anikó, Demjén László, Balogh Béla, Dudla Katalin, Kuberka Magdolna, Pataki Gyöngyi, Báthori Ilona, Tóth Mária, Csepa ?, Pojda Iván, Bakos Mária, Sáradi Irén, Kovács Ágnes, Matola Mikola, Grencser Erzsébet, Vágner László, Csató Valéria, Tóth Mária, Gál József, Horváth Gyula, Pásztor Erzsébet. ¹

KIJEV UKP KB

KIJEV FELSŐ- ÉS KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS MINISZTERIUMA

Mélyen elkeserít minket, hogy tanárunk, Fodó, munkából való elbocsátásával kapcsolatos közös leveliinkre semmilyen választ nem kaptunk Önöktől. Ráadásul, leveliünket kivizsgálás végett azokhoz irányították, akiknek cselekedeteit ebben a kérdésben nem tartjuk igazságosnak. Különbféle kihallgatásokra és fenyegetésekre került sor a vezetőség részéről. Elkezdődött a Fodót kompromittáló rágalom rendszeres terjesztése. Ez év április 22-én tartatott meg a magyar szak diákjainak és tanárainak a vezetőség által alaposan előkészített gyűlése, amelyen a fő kérdés nem Fodó elbocsátásának ténye volt, hanem az általunk írt levél ártalmasságának bebizonyítása. Fodó a gyűlésen egyáltalán nem volt jelen. Bennünket nem győz meg az a kitaláció, hogy Fodó önkényesen elhagyta a munkahelyét, mert számunkra ismeretes, hogy távozását a tanszékvezető és a dékán engedélyezte, kérvényét két válaszhatározattal a mai napig a dékáni hivatalban őrzik.

Az összejövetelelen felszólaló diákok: Zselicki, Fábián, Ágnesz és Nagy kinyilvánították, hogy Fodó munkából való elbocsátását nem tartják sem

megalapozottnak, sem igazságosnak, és kifejezték értetlenségüket, azzal szemben, miért büntetendő az a tény, hogy mi Önökhöz az egyetem vezetőségének tetteit elítélő levéllel fordultunk.

A gyűlés után kialakuló helyzet azt sejteti velünk, hogy az egyetem vezetőségének a gyűlésről tett jelentésében előfordulhat a diákság véleményének meghamisítása is. Senki a szóban forgó ülésen a felszólaló diákok közül nem tartotta helyénvalónak az egyetem vezetőségének tetteit ebben a kérdésben, ezért kérjük Önöket, hogy itt helyben tisztázzuk a problémát meghallgatva minket is, akik jól ismerjük Fodót mint tanárt és embert.

Az UÁE magyar szakának diákjai

Postai elismervény

Távíratfelvétel: 2001

Kijev UKP KB

Szavak száma: 230. Kategória 2 a dr.

Összeg: tíz rub. 50 kop.

Feladva: 11 óra Aláírás_____

Diáktársaim bíztak meg annak idején, hogy gépeljem le a két szöveget és küldjem el a rendeltetési helyükre. Így maradhatott nálam, és a gyakori költözködéseim ellenére nem veszték el ezek a napjainkban már kordokumentumként kezelhető írások.

Egy sokunk számára feledésbe merült eseményről van itt szó, amelynek jobb megértéséhez fel kell elevenítenem az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Kara magyar szakos diákjainak négy évtizeddel ezelőtti életét. Annál is inkább szükség van erre, mert az üggyről akkor senki sem tudósított. A korabeli sajtó, természetesen az ungvári sem említhette, hiszen teljesen állami (párt-) ellenőrzés alatt állott. Pedig annak idején sem volt, és ma sem mindennapi esemény egy fiatal előadó eltávolítása az egyetemről. Négy évtized távlatából sem könnyű tárgyilagosan elemezni a történeteket, hiszen egyrészt elfogult vagyok, mert jómagam is részese voltam azoknak, másrészt csupán azt írhatom le, amit emlékezetem és a szóban forgó papírok megőriztek.

A Fodó Sándor elbocsátása körüli hercehurca az ungvári egyetem önálló magyar nyelv és irodalom tanszéke működésének hatodik évében kezdődött. Akkoriban a magyar szakon tanuló diákok száma 90 körül volt. Olyan városi és falusi fiatalok készültek értelmiségi pályára, akik már szovjet iskolákból kerültek ki, de ugyanakkor a gazdasági helyzet és az érdekek

elsődlegességét hangsúlyozó marxista világnézet mellett többségük lelkében még elevenen élt a család, a hagyomány és a vallás tisztelete. Tudtak ugyan a szovjet megszállók magyar lakosság ellen elkövetett '44-es és az azt követő bűneiről, de a szüleikhez hasonlóan nem beszéltek róla. Sőt nagy részük lojális volt a rendszerrel szemben is, a szocializmusban látta képességei kibontakoztatásának lehetőségét.

Ebben az időben a magyar szakon csak szigorúan a szaktantárgyakat adták elő magyarul, a többi tudomány előadása, orosz vagy ukrán nyelven, az előadók nyelvtudásának megfelelően folyt. Az általánosan kötelező tantárgyak közöttük a pszichológia, neveléstudomány, a logikai-filozófiai stúdiumok nem magyar nyelvűségét majd később a szakmai-pedagógiai munkánk sínylette meg.

A tanszék vezetője már akkor is (1966-tól) Lizanec Petro² volt, tanáraink: Zékány Imre³, Gortvay Erzsébet⁴, Vaszócsik Vera⁵, Kótyuk István⁶, Fodó Sándor⁷, majd később Horváth Katalin⁸ voltak, Hegyes Angéla⁹ pedig a főlaboráns. Volt még egy kedves óraadó tanárnőnk, Kulinné Benkő Katalin¹⁰, aki a régi magyar irodalom világában kalauzolt bennünket.

Fodó Sándort, aki Tartuban tanult, Lizanec Petro hívta meg mint nyelvészt a tanszék bővítésének szándékával Ungvárra. Fodó maga így szól erről: „Végül is úgy döntöttem, hogy Ungvárott van a helyem (...) Akár mennyire szerettem őket (az észteket – a szerz.), nem tudtam volna ott megtalálni a helyemet, nekem Kárpátalja a természetes közegem. Így hát hagytam magam rábeszélni.”¹¹

1967 szeptemberében foglalta el állását mint az ungvári tanszék kinevezett előadója, nyelvészeti tantárgyakat kapott (bevezetés a nyelvtudományba és általános nyelvészet). Az akkor 27 éves egyetemi előadó és diákjai között nem a megszokott tanár-diák viszony alakult ki, inkább barátainak később *elvtársainak* (a szó szoros értelmében) tekintette őket, s már ez sem igen tetszett a tanszék egyes munkatársainak, de az egyetem felsőbb vezetésének sem. Fodó Sándor először az 1967 novemberében a *Kárpátontúli Ifjúság* c. lap szerkesztősége keretében megalakuló *Forrás Irodalmi Stúdió* tagjaival barátkozott meg, az akkor már egyetemista Balla Gyulával¹², Bús Ilonával¹³, Györke Lászlóval¹⁴, Punykó Máriával¹⁵, Stumpf Bénivel¹⁶. A stúdió elnöke, Zselicki József¹⁷, valamint több tagja, Fábrián László¹⁸ is, 1968-tól tanult a magyar szakon, Balla Teréz¹⁹, Fodor Géza²⁰, Dupka György²¹ még később. Ettől függetlenül valamennyien felhívták magukra a figyelmet az *Együtt* című, írógéppel sokszorosított folyóirat körül a hatalom által keltett felhajtással. Fodót, aki épp tanúja lett az *Együtt* betiltásá-

nak, Észtország után meglepte a lelkiismereti szabadságnak ez a durva megsértése. Nem hitte el, hogy jó szándékú, művészi alkotásra képes tehetséges ifjakat megfoszthatnak a közlés ilyen kezdetleges lehetőségétől is. Gyűlt a sérelem, miként József Attila írja: „fogamban az idegen anyag”, és egyre inkább orvoslásra várt.

Korábban, 1968 őszén, amikor Fodó Sándor egy szép tágas szobát bérelt Magdus néninél, hol egy másik szobában három fizikus egyetemi hallgatóval én is laktam, sokat beszélgettünk esténként. Gyakran esett szó a Pozsonyban már 1949-ben megalapított *Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesületéről* (a Csemadokról) is, amelynek épp az egyetemre való feljutásom évében módosították elnevezését, ezt követően *Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége* név alatt folytatta az ottani magyarság egészére kiterjedő áldásos tevékenységét.

„Minden áron el kell érni – mondta Sándor –, hogy a Beregszászi Népszínház helyett, egy a helyi anyagot is színpadra vivő, magyar népdal- és néptáncegyüttes járja Kárpátalja településeit, hogy fejlessze a magyarság anyanyelvi kultúráját. Később ez a szervezet irányíthatná a kárpátaljai magyarság közművelődését és védené érdekeit.” Azután elmagyarázta, hogy mivel a szovjet állam nagy figyelmet fordít a műkedvelő mozgalomra, ezért már az egyetemen el lehetne kezdeni ezt a munkát a magyar szakosok körében, hiszen már itt némi jártasságot szereznének a diákok a műkedvelés terén, amelyet majd jól kamatoztathatnának munkahelyükön, leginkább a falvakban, de a kárpátaljai kisvárosokban is. Sokszor elmarasztalta a Beregszászi Népszínházat, nem is a játék minőségéért, inkább a műsorpolitikájáért. S ha beletekintünk a szóban forgó társulat krónikájába, a 60-as évek végéig valóban a Heltay – Kacsó János *vitéz* c. daljátékán kívül nem is találunk figyelemre méltó darabot: néhány operetten (I. Dunajevszkij *Szabad szél*, Olekszandrov – Matvejev *Veled együtt*, Kálmán Imre *Marica grófnő*) kívül kétes értékű orosz színművek magyar fordításait (A. Szimukov *Nyugalmozott kapitány*, L. Juhvid – O. Rjabov *Esküvő Malinovkában*, O. Kolomijec *Vad angyal*, V. Kanivec *Férjhez megy az anyám*) és Balla László szocialista realista színműveit (*Influenza*, *Lüktető napok*, *Az utolsó század*) játszották.

Volt egy jó tulajdonsága Fodó Sándornak: amit elképzelt, azonnal meg is akarta valósítani. Már 1969-ben hozzálátott a műkedvelés megszervezéséhez. Így született meg Stumpf Béni vezetésével egy kitűnő szavalókórus, Árpá István²² pedig betanította a vegyes kar és a férfi, valamint a női kamarakórus műsorát. A népi zenekar létrehozásánál az ungvári zeneképzőben tanuló viski barátaim

segítettek. Prímásnak megnyertük Galambosi Pétert²³, nagybőgősünk Kadét Pál²⁴ lett, brácsán Molnár Gábor²⁵ játszott, a zenekar tagjai lettek még a szlatinai Rusznák László²⁶, hegedűs és Orosz Viktor²⁷, csellós is. Mivel a cél nem a magyar nóta, hanem a magyar népdaldalkincs terjesztése volt, helyi gyűjtés híján Sándor Ádám Jenő népdalfeldolgozásokat kerített valahonnan, amelynek szólamokra való szétírásai éjfélékig tartottak zenekari vagy más próbák után a filológiai kar 18-as termében. És egy alkalommal, amint a színpadon próbáltunk, felcsillant Kadét Pali szeme, az ajtó felé tekintettem, s azonnal értettem, hogy Fodó megkerítette a zenekar számára a legszükségesebb embert. Márton István²⁸ bácsi, a zeneszerző lépett be, s ezután csaknem minden zenekari próbán megjelent. Segíteni járt, felismerte az ügy fontosságát. A legtöbbet mégis Sztankaninec János (Emil)²⁹ bajlódott a néptánchoz nemigen szokott diáklábakkal, de eredményesen, s így a legmutatósbabak mégiscsak a fergeteges magyar táncaink lettek. Nagy lelkesedéssel készültünk – egyelőre – az egyetemi diákok műkedvelő seregszemléjére. Az 1969-70-es tanév második szemeszterében az egyetem műkedvelő csoportjainak seregszemléjén a másodiknak zárkózott fel a filológiai fakultás (nagyraoszt a magyar szak műsorának köszönhetően) az orvosi kar mögé, ami igen nagy teljesítménynek számított, hiszen az orvostanhallgatók – anélkül, hogy valaki hangosan ki merté volna mondani –, a szovjet rendszerben is elit rétegnek számítottak. Erre az időre a magyar szakos diáklányok szülői segítségével szereplő ruhát készítettek maguknak, tánchoz, énekléshez külön, s az őszi Técsői láz-ban végzett egyhónapi almaszedésünkért kapott pénzt nem osztottuk szét, hanem ruhákat, a zenekar számára pedig hangszereket vásároltunk. Az 1970-71-es tanévben a jókedvű fáradozás eredményeképpen létrejött műsor Kárpátalja magyar közönsége elé kívánkozott.

Fodó Sándor jóval későbbi visszaemlékezésében így ír erről: „*Együttesünk bejárta fél Kárpátalját, s a magyar szóra kiéhezett kárpátaljai magyarság hihetetlen lelkesedéssel fogadta. Ez volt a baj.*”³⁰ A legemlékezetesebbek a viski, a técsői, a beregszászi (itt csak a gyerekeknek hirdették meg) és zápszonyi előadások voltak. Az utolsóról, a zápszonyi műsorunkról így ír Fodó: „*Volt egy fiú-vokálegyüttes, ezek kuruc dalokat, meg Kossuth nótákat énekeltek, többek között a Kossuth Lajos azt üzenté-t, de azt előadtuk már máskor is, és nem volt baj. Zápszonyban viszont az történt – véletlenül? –, hogy mire odaértek a fiúk, hogy éljen a magyar szabadság, akkorára az egész terem állva énekelte velünk. Mondanom sem kell, hogy még haza sem értünk Ungvárra, ott már tudta mindenki, és megkezdődött ellenem a hajsza.*”³¹ Mindez így történt, sőt az is, hogy az együttest felszámolták. De a ruhákat nem engedték elkobozni, mint aho-

gyan Fodó emlékszik, hanem az ungvári magyar tannyelvű iskola (akkor 10. sz. Zalka Máté Középiskola) tanulóinak ajándékoztuk épp azért, mert az egyetem vezetősége kérte beszolgáltatásukat. Az együttes motorjának Fodó Sándornak eltávolítása sem 1972-ben, hanem az itt bemutatott iratok szerint 1971-ben történt. A rektori elbocsátó parancson 1971. február 24-i keltezés áll, a vád pedig az volt, hogy Fodó két hétre önkényesen Magyarországra távozott. Tehát lógott a munkából. A valóság pedig az, hogy aki ismeri az akkori szovjet viszonyokat, tudja, hogy külföldre utazni sem lehetett olyan egyszerűen, nem-hogy lógni. Ma már mindenki tudja, miért volt Fodó Sándor szállka a hatalom szemében. A kesztyűt felvette, nyíltan harcolt az igazáért a nyilvánosság bevonásával, önmaga védelmét felvállalva a bíróságon is. De nem győzhetett.

1972-ben ténylegesen megvált az egyetemtől.

A diákság zöme tanárához méltón viselkedett, s ez ma is vonzó, azonnal kiállt Fodó Sándor védelmében. Nem akárkinek, amint a levélen jól látható, egyenesen a 24. pártkongresszust előkészítő bizottságnak, az ukrán központi bizottságnak és az oktatással foglalkozó minisztereknek küldik üzenetüket. Míg a válaszra várnak, Balla László cikket ír *A nagy szovjet család kis közössége* címmel, amelyben Lenin a nemzetek önrendelkezési jogáról szóló könyve megjelenésének kapcsán azt írja, hogy az egyetemen tanuló magyar tollforgatók számára korlátlan publikálási lehetőség nyílik, de azok nemzeti elzárkózása, a szovjet irodalom iránti csökkent érdeklődése és Magyarország irodalmi életének rossz, egyoldalú figyelése miatt találkozunk ritkán a KISZ-ben nevükkel. De a szerző emellett még uszít is. Hiszen az írószövetség pártszervezetét, az egyetem magyar tanszékét hibáztatja a fiatalság viselkedéséért. Most már az említetteknek is színt kell vallaniuk. A Balla-cikk megjelenése (1971. március 21.) után pontosan egy hónappal, április 22-én (Lenin születése napján!) összehívják a filológiai fakultás tanárait és diákjait. A „szovjet etiketthez” híven, nem a Fodó Sándor elleni hajszaról, hanem a diákok viselkedéséről, a levél elküldésének botránnyosan helytelen voltáról beszél az egyetem vezetése. A jelenlevő diákok (Fodót nem hívták meg) és a nevükben felszólaló Zselicki József, Fábián László, Ágnesz Nyina, valamint Nagy Lajos bátran kiállnak a levélben megfogalmazottak mellett, sőt amikor látják, hogy a diákok véleményére az egyetem vezetősége és a tanárok többsége nem reagál, újabb levél megírását szervezik, amelyben az ügy tisztázását kérik, nem pedig a levélírók megfeleltetését. Erre az írásra azonban hiába vártuk a választ, helyette a szünidőnk viszonylagos nyugalalmát megzavaró, a tavaszi események izgalmát újra feltámasztó írás jelenik meg Szent István napján, azaz 1971. augusztus 20-án a KISZ-ben *Elidegenedés?* címmel. Ezt a cikket követte az első beadvány, de az már más történet.

***

Ezek jutottak eszembe, mikor a két elsárgult lapot nézegettem. Nem volt már kedvem Kosztolányihoz sem. Arra gondoltam, hogy annak idején is szívesebben foglalkoztam volna az éppen aktuális tudományokkal. De hiszen foglalkoztam is. Jut eszembe, hogy egy éjszakába nyúló próba után ballagtunk Sándorral hazafelé. Még meleg volt a kora őszi este, s a Korzón haladva felvilágosítást kértem a Sapir-Whorf-elméletről. Általános nyelvészetből tanultunk róla, ukránul hallgattuk az előadásokat, és sok mindent nem értettünk, de a gyakorlati foglalkozást Sándor vezette, ezért is kértem segítségét. Elmondta, hogy e szerint az elmélet szerint az anyanyelv nemcsak a gondolataink megfogalmazásának eszköze, hanem meghatározza gondolataink milyenségét is. A más-más anyanyelvűek másként szemlélik és másképp is elemzik a világot, más alapokra épül az észjárásuk. – Hát akkor miért nem gondolkozhatok én úgy, ahogy a természet diktálja? – kérdeztem. Elnevette magát, és azt mondta: – Látod, minden gondolatunk ugyanoda jut vissza.

Most, évtizedekkel az események után látszik, hogy milyen nehezen, s milyen nagy erőbefektetéssel lehet még kicsinyke kis eredményt is elérni a nemzetiségi kérdések terén olyan közegben, amelyet nem a békés egymás mellett élés szándéka ösztönöz a közös dolgaink rendezésére, mint ahogy azt hazugon hangoztatták szünet nélkül, hanem a hatalom érdeke.

Fodó Sándor védelmében a diákok által fogalmazott és aláírt, majd a felettes szervekhez elküldött levél egyik fontos előzménye a kárpátaljai magyarok 1972-es II. Beadványának.

JEGYZETEK:

¹ Az aláírások orosz nyelvűek, előfordulhat, hogy a magyar eredetjük helyesírásába hiba csúszott. Némely diák keresztnévére sem emlékszem pontosan. Elnézésüket kérem.

² Lizanec Petro (Izvor, 1930.július 2. –): a filológiai tudományok doktora, magyar-ukrán nyelvi kapcsolatokkal foglalkozik. Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője.

³ Zékány Imre (Nagybocskó, 1928. november 5. – Ungvár, 1991. január 20.): Nyelvész, a filológiai tudományok kandidátusa, az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense, tanár.

⁴ Gortvay Erzsébet (Ungvár, 1935. szeptember 16. –): a filológiai tudományok kandidátusa, irodalomtörténész, egyetemi tanár, tanszékvezető. Munkásságát 1988-ban Makarenko-éremmel, 1993-ban pedig Berzsenyi-díjjal jutalmazták.

⁵ Vaszócsik Vera (Nagyszőlős, 1932. március 9. –): irodalomtörténész, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense, a filológiai tudományok kandidátusa.

⁶ Kótyuk István (Nagyrát, 1934. január 11. –) Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense, a filológiai tudományok kandidátusa, 1997-től a II. Rákó-

czy Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola docense. Dialektológiai kutatásait Lőrincze Lajos-emlékéremmel ismerték el, műfordításaiért is több elismerésben részesült.

⁷ Fodó Sándor (Visk, 1940. február 26 – 2005. május 11.): nyelvész, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének tanára, aki a tudományos tevékenység mellett alapvető kötelességének tartotta a diákok magyar szellemben való nevelését, polgárjogi harcos. A rendszerváltozás idején egyike volt a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alapítóinak. 1989-től 1996-ig töltötte be a szövetség elnöki tisztét. 1992-től 1997-ig a Kárpátaljai Református Egyházkerület főgondnoka, 1996-tól haláláig a KMKSZ tiszteletbeli elnöke volt. Mindvégig következetesen kiállt a kárpátaljai magyarság jogainak érvényesítése mellett, meghatározó, legendás alakja volt a kárpátaljai magyar közéletnek. A Magyar Köztársaság Tiszti Keresztjének tulajdonosa. Visken helyezték örök nyugalomra.

⁸ Horváth Katalin (Tiszakeresztúr, 1945. május 30. –): a filológiai tudományok kandidátusa, egyetemi docens, a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatója. 1963-ban érettségizett Nagyszőlősen. Miután 1969-ben az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának magyar tagozatán magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet szerez, 1970 decemberétől az ungvári egyetem magyar tanszékének asszisztense. Számos tudományos dolgozata mellett tankönyveket is ír.

⁹ Hegyes Angéla az ungvári egyetem magyar tanszékének első oktatói (Gortvay Erzsébet és Zékány Imre) mellett 1966-tól laboráns. Több tudományos értekezés szerzője, ma is aktívan tevékenykedik a tudományos pályán. Az Udvari István által szerkesztett Magyar – ukrán szótár (Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke. Nyíregyháza, 2005.) szerkesztői munkatársa.

¹⁰ Benkő Katalin (Beregszász, 1937. március 18. – Ungvár, 2006. október 12.): a Kárpáti Kiadó szerkesztője, majd az Ungvári Magyar Tankönyvszerkesztőség szerkesztője, vezető szerkesztője, műfordító, tankönyvíró.

Az ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének megnyitásától óraadó tanár volt 1970-ig a magyar szakos diákok nagy megelégedésére.

¹¹ Aki mérges pattanás volt a szerkesztőség testén. Interjú Fodó Sándorral. Készítette Balla Gyula. In: Magyarok Kárpátalján (Csukás István, Gyurkovics Tibor, Hernádi Gyula, Szakonyi Károly, Végh Antal), Új Idő Kft., 1989. 150. p.

¹² Balla Gyula (Eszény, 1948. december 8. – Budapest, 2000. június 10.): kárpátaljai magyar költő, irodalom- és művelődéstörténész. Csapon érettségizett 1966-ban, négy szemesztert az ungvári egyetem magyar nyelv és irodalom szakán hallgatott, utána az ELTÉ-n folytatta tanulmányait. Az Állami Gorkij Könyvtárban, az MTA Kelet-európai Irodalmak Tanszéki Kutatócsoportjánál és az Országos Széchényi Könyvtár Magyarságkutató csoportjában dolgozott. A kárpátaljai magyar szellemi életet és a magyar–ukrán művelődési kapcsolatokat kutatta. E témában jelentek meg kritikái és tanulmányai.

¹³ Bús Ilona (1945–): a hetvenes években települt át Magyarországra. Pusztafa c. regényében a Szovjetunióban nemzetiségként élő magyarság – mindenekelőtt a parasztság – életének színvonalas bemutatásával találkozunk.

¹⁴ Györke László (Beregújfalu, 1947. február 25. –): újságíró, a Kelet Magyarország Napi lap munkatársa. Beregszászban érettségizett, 1970-ben kap diplomát az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán. Szépprózai írásai 1967-től jelennek meg. Áttelepülése után, a nyolcvanas években már Magyarországon is. Kárpátalján elismert irodalomkritikus volt.

¹⁵ Punykó Mária (Beregszász, 1947. november 13. –): néprajzi gyűjtő, szerkesztő. Az Ungvári Állami Egyetemen szerzett magyar szakos tanári diplomát 1970-ben. Ez évtől 1995-ig a Beregújfalui Általános Iskola tanára. 1993-tól az Irka, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség gyermeklapja főszerkesztője. Szakmai elismerései: a Magyar Néprajzi Társaság Sebestyén Gyula Emlékérme (1994); Kármin-díj (1998); Külhoni Magyarságért Díj (2012).

¹⁶ Stumpf Benedek András (Munkács, 1947. február 1. – Budapest, 2010. szeptember 8.): Magyar Művészetért és Arany János-díjas költő, irodalom- és kultúrtörténész. Ungváron szerzett magyar szakos tanári diplomát. Az Együtt c. folyóirat alapító főszerkesztője volt 1965-1967-ig, 1967 és 1971 között a Forrás Stúdió tagja, szervező irányítója a stúdió néprajzi gyűjtőútjainak. 1976-ban települt át Budapestre. A művelődéstörténet tudósaként több fontos művében tárta fel Kárpátalja magyar kultúrájának azon maradványait, amelyekre a kárpátaljai magyarság jövőjének emeletei épülhetnek.

¹⁷ Zselicki József (Kisgejőc, 1949. február 27. –): költő, tanár. Ungváron végezte középiskolai tanulmányait, egy évig esztergályos. 1967-től a Kárpátontúli Ifjúság c. lap munkatársa. Alapító tagja és elnöke az 1967 novembere és 1972 februárja között működő Forrás ifjúsági irodalmi stúdióknak. Az Ungvári Állami Egyetem magyar szakán szerzett diplomát 1973-ban. Kisebbségi megszokásokkal 1966-tól publikál. Több verse ukránul is megjelent.

¹⁸ Vári Fábrián László (Tiszaújlak, 1951. március 16. –): költő, író, műfordító. Néprajzi és műfordítói tevékenysége is számottevő. A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának tagja. A nagyszőlősi magyar középiskolában érettségizett 1968-ban. Még az évben sikeresen felvételizett az Ungvári Állami Egyetem bölcsészkarára, magyar nyelv- és irodalom szakra. Ungváron tagja lett a Kovács Vilmos szellemi irányítása alatt működő Forrás Stúdióknak, és később bekapcsolódott az első kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalomba. A Magyar Írószövetségnek 2001-től választmányi, 2007-től elnökségi tagja. Jelenleg a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának és az *Együtt* című folyóirat szerkesztőbizottságának az elnöke. Több kitüntetéssel és díjjal ismerték el munkásságát. József Attila-díjas (2003); 2011-ben megkapta a Magyar Köztársaság Érdemrend lovagkeresztjét.

¹⁹ Balla Teréz (Nagypalád, 1951. december 25. –): költő. Tiszapéterfalván érettségizett, utána a beregszászi Vörös Zászló és az ungvári Kárpátontúli Ifjúság c. lapokban publikálta verseit. Az Ungvári Állami Egyetem magyar szakán tanult. Egy ideig Joskar-Olában a Mari Tudományos Kutatóintézet nyelvészeti osztályának munkatársa volt. A nagybereg-i középiskolában tanított. Jelenleg Magyarországon, Miskolcon él.

²⁰ (Dercen, 1950. október 6. –): író, pedagógus. Munkácson fejezi be a középiskolát, utána egy gépgyárban dolgozik. 1970-ben felveszik az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakára. Tagja a Forrás Stúdióknak, 1973-tól behívják két évre katonának Belorussziába. Leszerelése után 1976 ősztől folytatja egyetemi tanulmányait. 1978-tól pedagógus. Közben két évig Ungváron és Munkácson mérnökként tevékenykedett. Versei 1967-óta jelennek meg. Bakos Kiss Károly írja róla: „Fodor Géza a költészet titkosírásának alapos ismerője, rejtelmek tudója, gyakorlott mágus“. Magyar Művészetért Díjas.

²¹ Dupka György (Tiszabökény, 1952. április 11. –): író, költő. 1969-ben érettségizett Tiszapéterfalván. Katonai szolgálata után, 1974-től az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán folytatta a tanulmányait. 1981-től a József Attila Irodalmi Stúdió társelnöke. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség egyik alapító tagja, felelős titkára és elnökségi tagja 1995-ig. 1993-ban megalapította a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségét. 1994-től az Ungvári, 1998-tól pedig a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ vezetője. 1990-ben a Magyar Írószövetség rendkívüli, 1992-től rendes tagja, egyben a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának 1998-ig elnöke, 1999-től titkára. Dupka György 1968 óta publikál. A kárpátaljai magyarság múltjával és jelenével közel 15 könyve foglalkozik.

²² Dr. Árpai István (Ungvár, 1925. augusztus 9. – Ungvár, 2001. július 18.): zenetanár, zenekutató, zenei szakíró, tankönyvszerkesztő, zenei néprajzkutató. Alapító tagja és egyben elnöke a Zádor Dezső Zenei Társaságnak, alapító tagja a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közösségének. Érdeklődési és kutatási területe: közművelődés, közoktatás, zenepedagógia,

zene, néprajz és folklór. A Nemzetközi Kodály Társaság tagjává választja. Árpa István 1995-ben megkapta a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közösségének nívódíját.

²³ Galambosi Péter abban az időben az ungvári zeneképző tehetséges hegedűse volt, további sorsáról nem tudok semmit.

²⁴ Kadét Pál, nagybőgős. Az Ungvári Zenei Szakiskola befejezése után a Kijevi Zeneakadémiát végezte el. Hangszerének mestere volt, elismert zenész és zenepedagógus. Fiatalon hunyt el.

²⁵ Molnár Gábor (Ungvár, 1949. jún. 21. –). Brácsaművész, zenetanár. Sokáig az Ungvári Magyar Melódiák: Magyar Kamaraegyüttes brácsása volt. 1992-1994 között a Sajószentpéteri Általános Iskola ének-angol tanára, majd 1994-től a Szolnoki Szimfonikus Zenekarban játszik.

²⁶ Az aknaszlatinai Rusznák László hegedűművész lett. Az élet és a munka messzire, az Északi-tenger partjáiig sodorta. A németországi Wilhelmshavenben él, évente egyszer, ha csak teheti, hazalátogat Aknaszlatinára.

²⁷ Orosz Viktor Ukrajna Nemzeti Filharmóniája Szimfonikus Zenekarának csellistája Kijevben.

²⁸ Márton István (Zsófifalva, 1923. – Ungvár, 1996.): Kárpátalja egyetlen hivatásos magyar zeneszerzője. Kántor- családban született. Beregszászban érettségizett, közben egy Horaèek nevű cseh magántanár tanította hegedülni és zongorázni. Gazdag életművéből népdalfeldolgozásai a legismertebbek. Újraalapítója és haláláig vezetője volt az ungvári Magyar Melódiák: Magyar Kamaraegyüttesnek. Még életében elnyerte az Ukrajna Érdemes Művésze címet.

²⁹ Sztankanin János egyike azoknak a magyar koreográfusoknak, akik az 1950-es években Ungváron a Kárpátontúli Területi Népművészetek Házában a vidék művelődési házaiban dolgozó koreográfusokat készítették fel a táncitanításra.

³⁰ Fodó Sándor: Adalékok a kárpátaljai magyarság politikai küzdelmeihez. In: Gyógyító évtized. Segítő jobb Egészségügyi-Humanitárius Alapítvány, 2001. 144. p.

³¹ Aki mérges pattanás volt a szerkesztőség testén. Interjú Fodó Sándorral. Készítette Balla Gyula. In: Magyarok Kárpátalján (Csukás István, Gyurkovics Tibor, Hernádi Gyula, Szakonyi Károly, Végh Antal), Új Idő Kft., 1989. 152-153. p.

ЦК КПСС /Подготовительному
Комитету XXIV съезда/

Копия: КЦ КПУ, Министрат высшего и
Среднеспециального образования
СССР и УССР

Приказом Ректора Яггеродского Государственного Университета от 24 февраля 1971 года уволен с работы преподаватель кафедры венгерского языка и литературы Содоу Шандор Лайонович.

Мы, студенты венгерского, украинского и русского отделения филологического факультета аннеси Шандора Лайоновича, как хороше-го педагога и лектора, отличного общественника, пользующегося большим авторитетом среди студенчества.

Шандор Лайонович является для нас примером бескорыстного служения делу, который не иадя свои личные интересы, не иаяя сил и времени работал ради успешного выполнения порученных ему заданий.

Шандор Лайонович учил нас быть честными, преданными своему делу, воспитывал нас в духе интернационализма, друбы и братства, поэтому его заслуженно любили и уважали студенты не только венгерского, но и русского и украинского отделения факультета.

Мы уверены в том, что Шандор Лайонович Содоу - жертва клеветы и какого-то жестокого недоразумения. Мы не понимаем почему администрация университета скрывает от нас обстоятельство касающиеся увольнения Шандора Лайоновича. Несмотря на наши неоднократные требования разобраться в деле на открытом парт-собрании этого не сделано и по сегодня.

Дорогие товарищи!

Мы очель просим Вас помочь нам разобраться в этом деле и добиться того, чтобы правда восторжествовала, ноо тогда, мы в этом уверены, он будет восстановлен на работе.

Студенты филологического факультета ЯггУ:

(Алекс) / Silis	Мерфины (H. G. G.)	Сабов (C. G. G.)
(Ровина) / R	Симон (M. G. G.)	Морис (M. G. G.)
(Сорин) / S	(Ким) / K	Бакан (B. G. G.)
(Медведев) / M	(Филип) / F	Фадман В (F. G. G.)
(Докши) / D	Морван (M. G. G.)	Губа (G. G. G.)
(Мажна) / M	Фадман (F. G. G.)	Кемчен (K. G. G.)
(Лиз) / L	(Тимов) / T	Комар (K. G. G.)
(Лиза) / L		Вал (V. G. G.)
		Бал (B. G. G.)
		Вит (V. G. G.)

1. / Комарицкая / Аугур
 2. / Кшиштофови / | Санио / Сап
 Оурз (орейлис) / Багун / Ханг /
 3. / Фоземин / / мур (морус)
 4. / Сирз / / Фозогор / Теуза / ЗамсМ (Замсори)
 5. / Маркзу / / Лебел / Лебовел /
 6. / / / / Тап / Мамок /
 7. / / / / / / / /
 8. / / / / / / / /
 9. / / / / / / / /
 10. / / / / / / / /
 11. / / / / / / / /
 12. / / / / / / / /
 13. / / / / / / / /
 14. / / / / / / / /
 15. / / / / / / / /
 16. / / / / / / / /
 17. / / / / / / / /
 18. / / / / / / / /
 19. / / / / / / / /
 20. / / / / / / / /
 21. / / / / / / / /
 22. / / / / / / / /
 23. / / / / / / / /
 24. / / / / / / / /
 25. / / / / / / / /
 26. / / / / / / / /
 27. / / / / / / / /
 28. / / / / / / / /
 29. / / / / / / / /
 30. / / / / / / / /
 31. / / / / / / / /
 32. / / / / / / / /
 33. / / / / / / / /
 34. / / / / / / / /
 35. / / / / / / / /
 36. / / / / / / / /
 37. / / / / / / / /
 38. / / / / / / / /
 39. / / / / / / / /
 40. / / / / / / / /
 41. / / / / / / / /
 42. / / / / / / / /
 43. / / / / / / / /
 44. / / / / / / / /
 45. / / / / / / / /
 46. / / / / / / / /
 47. / / / / / / / /
 48. / / / / / / / /
 49. / / / / / / / /
 50. / / / / / / / /
 51. / / / / / / / /
 52. / / / / / / / /
 53. / / / / / / / /
 54. / / / / / / / /
 55. / / / / / / / /
 56. / / / / / / / /
 57. / / / / / / / /
 58. / / / / / / / /
 59. / / / / / / / /
 60. / / / / / / / /
 61. / / / / / / / /
 62. / / / / / / / /
 63. / / / / / / / /
 64. / / / / / / / /
 65. / / / / / / / /
 66. / / / / / / / /
 67. / / / / / / / /
 68. / / / / / / / /
 69. / / / / / / / /
 70. / / / / / / / /
 71. / / / / / / / /
 72. / / / / / / / /
 73. / / / / / / / /
 74. / / / / / / / /
 75. / / / / / / / /
 76. / / / / / / / /
 77. / / / / / / / /
 78. / / / / / / / /
 79. / / / / / / / /
 80. / / / / / / / /
 81. / / / / / / / /
 82. / / / / / / / /
 83. / / / / / / / /
 84. / / / / / / / /
 85. / / / / / / / /
 86. / / / / / / / /
 87. / / / / / / / /
 88. / / / / / / / /
 89. / / / / / / / /
 90. / / / / / / / /
 91. / / / / / / / /
 92. / / / / / / / /
 93. / / / / / / / /
 94. / / / / / / / /
 95. / / / / / / / /
 96. / / / / / / / /
 97. / / / / / / / /
 98. / / / / / / / /
 99. / / / / / / / /
 100. / / / / / / / /

КИЕВ ЦК КПУ

КИЕВ МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Нас глубоко огорчает, что на наше коллективное письмо по поводу увольнения с работы преподавателя Фодова от Вас не получили никакого ответа. Более того, наше письмо перослано для расследования тем, чьи действия в этом вопросе считаем несправедливыми. Это привело к различного рода допросам и запуганиями со стороны руководства. Началось систематическое распространение компрометирующих Фодова измышлений. 22-го апреля с.г. состоялось тщательно подготовленное руководством собрание студентов и преподавателей венгерского отделения, основным вопросом на котором было не объяснение обстоятельств увольнения Фодова, а доказательство вредности нашего письма. Фодов на собрании вообще не присутствовал. Нас не убеждает измышление о прогуле Фодова ибо нам известно, что он был отпущен в отпуск зав. кафедрой и деканом, заявление двумя революциями до сегодня сохраняется в деканате. Выступающие на собрании студенты Пелицки, Фабиан, Агнес и Надь выразили, что студенчество считает не обоснованным и несправедливым увольнение Фодова с работы и выразили свое непонимание почему заслуживает порицания тот факт, что мы обратились к Вам письмом, выразив этим наше несогласие действиями руководства университета.

Обстоятельства предшествовавшие собранию подделывают нам возможность извращения действительного мнения студенчества в докладе руководства университета. Вам о проведенном собрании. Никто из присутствовавших студентов не выступил с одобрением действий руководства в этом вопросе, поэтому просим Вас разобраться в этом вопросе здесь на месте, выслушав и нас, как тех которые хорошо знают Фодова как преподавателя и человека.

КВИТАНЦИЯ
 в приеме телеграммы № 2001
 Киев ЦК КПУ
 (школа, кону)
 Колонн. сл. 230 Категория 2. аер.
 Обман плата дес. 230 руб. 50 коп.
 Принята 11.10.00 Подпись [подпись]

СТУДЕНТЫ ВЕНГЕРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ УМГУ